

MARTIRIUL UNUI SIMBOL AL ORTODOXIEI MĂNĂSTIREA VĂCĂREȘTI

Camelia CIOBOTENCO¹

camelia.ciobotenco@yahoo.com

ABSTRACT: Nicolae Mavrocordat has been enthroned in 1716 as the first “fanariot” regime representative. Cultivated gentleman and lover of culture, Nicholas Mavrocordat plans to create at the South-East edge of the capital the following complex of constructions: the monastery and royal court, school, library and printing press. The monument is completed by his son, Constantine Mavrocordat, reaching an area of 18 ha. The sanctuary’s life on the Văcărești’s hill will be as sad and uncertain as troubled century, that has been “inaugurated” by Nicholas Mavrocordat. History will end abruptly at the end of the twentieth century, when a new and “illuminated” regime wrote the nation’s history with golden letters. Nicolae Ceausescu wanted to put into place a new building for the court of law. When the comunist regime collapsed the building was left unfinished. At the beginning of 2010 on the monastery’s place was erected a large shopping center, marking an important cornerstone for the Văcărești Monastery by placing it in the legend. How many of those who daily pass the doors of the new building even guess the history of the monument that once was a majestic construction elevated on the hill of Vacaresti?

KEYWORDS: culture, age, history, monastery, symbol

În anul 1716, istoria Țării Românești pășea într-o nouă etapă; se instaura în țară un nou tip de regim, „regimul fanariot, care se va menține până în 1821, în urma revoluției conduse de Tudor Vladimirescu. Primul reprezentant al acestui nou tip de guvernare este Nicolae Mavrocordat, ajuns pe tron în urma mazilirii lui Ștefan Cantacuzino. Născut la Constantinopol, ca fiu al dragomanului Alexandru Mavrocordat Exaporitul și al Sultanei, descindea din familia domnitoare a Moldovei, prin mama sa. Educat, cunoștea mai multe limbi străine: greacă, latină și turcă și avea o solidă pregătire filosofică și religioasă.

Nicolae Mavrocordat a fost primul reprezentant al unui regim ce a însemnat pentru spațiul românesc o dominație otomană mult mai

---

¹ Profesor la Liceul Tehnologic „Constantin Brâncuși”

apăsătoare atât din punct de vedere politic cât și economic. Domni trecători și instabili, aflați la buna dispoziție a sultanului, domnii fanarioți au reprezentat, în general, o etapă de regres în societatea românească. O parte dintre ei însă, fără să-și uite interesul și nevoia de galbeni, au lăsat în spațiul românesc mărturii ale trecerii lor: monumente, reforme.

În anul 1716, când vine ca domn în Țara Românească, Nicolae Mavrocordat începe ctitoria unui lăcaș de cult, care să aibă și funcția de reședință domnească, și care prin dimensiuni și bun gust să-l reprezinte. Locul ales pentru impozanta ctitorie a fost pe coama „dealului Văcărești”, cum era cunoscut de bucureșteni, de fapt un promontoriu al cornișei terasei inferioare a Dâmboviței, care domina capitala în partea de SE. Există încă o polemică între istorici și etimologi. După părerea unora, numele zonei s-ar datora faptului că moșia ar fi aparținut familiei boierilor Văcărești. Alte păreri susțin că toponimul nu are nici o legătură cu familia Văcărescu și că explicația s-ar afla fie în ocupația sătenilor de altă dată – creșterea vitelor, fie că ar fi derivată din birul care se plătea odinioară de către crescătorii de animale – „văcăritul”.

Construcția a fost curând întreruptă din cauza răpirii domnitorului de către un detașament austriac, și reluată după eliberarea lui Mavrocordat din detenția executată în Ardeal, și ungerea ca domn a doua oară. Lucrările au fost terminate în 1722, iar la 13/24 septembrie 1724 a fost sfințită biserica mănăstirii cu hramul „Sfânta Troiță” *„Într-acele an la septemvrie 13 zile, duminica, leatul 7233, au târnosit mării-sa Nicolae Vodă biserica mării sale de la Văcărești, care mării-sa o a zidit-o din temelie, mănăstire frumoasă și împodobită cu toate cele ce să cad”*. Clădire era grandioasă, însumând o seamă de elemente arhitectonice brâncovenești și influențe ale barocului muntean, considerată de unii istorici ca o încununare a stilului brâncovenesc din Țara Românească. Biserica a fost construită după un plan treflat, cu patru turlă, având 42 metri lungime și 17 înălțime. Suprafața pictată în tehnica *a fresco* ocupa 2.000 de metri pătrați. În 1730 Nicolae Mavrocordat moare de ciumă și este îngropat la Văcărești, în incinta bisericii.

În dragostea lui pentru cultură, voievodul a înființat aici o școală în limba elenă și slavonă, o tiparniță de sub teascurile căreia au văzut lumina zilei câteva cărți importante și, ceea ce este mai important, a instalat la Văcărești o bibliotecă de proporții, cunoscută ca fiind una dintre cele mai mari și mai complete din Europa acelei epoci (un catalog al bibliotecii din 1723 care se păstrează confirmă numărul de 237 de autori, însumând cel

puțin 1500 de volume). Din păcate, după moartea domnitorului, biblioteca s-a împrăștiat.

În 1736, Constantin Mavrocordat, fiul lui Nicolae și succesor al său la tronul Țării Românești, aduce completări ansamblului, ridicând un superb paraclis – adevărată bijuterie arhitectonică – pe latura de răsărit. Tot în timpul noului domnitor s-au făcut modificări în apartamentul mic al casei domnești, unde pentru sporirea confortului s-au amenajat o umblătoare, iar în exteriorul casei domnești, adosată laturii de vest a acesteia, s-a descoperit o hasna boltită la care s-a racordat un amplu sistem de canalizare. Pe latura de apus a adeficiului câteva clădiri au format o nouă incintă, mai mică, ansamblul astfel format se întindea pe 18.000 de metri pătrați și era cel mai important monument de arhitectură al secolului al XVIII-lea și, totodată, cea mai mare mănăstire din sud-estul Europei.

Viața lăcașului ridicat pe „dealul Văcăreștilor” va fi la fel de tulburătoare și tristă ca și secolul „inaugurat,” de Nicolae Mavrocordat. Istoria sa se va sfârși brusc la finele secolului XX, când un nou regim, „luminos” scria istoria neamului cu litere de aur.

La 1770 ansamblul mănăstirii figurează pe harta militară, realizată de ofițerii topografi ruși, a Bucureștilor, fiind înconjurat de două căi de acces. Și în planul realizat de ofițerul austriac Fr. Purcell în anul 1789, Mănăstirea Văcărești este reprezentată cu două incinte, fiecare înconjurată de clădiri, pe toate cele patru laturi. Pe 13 august 1793 Palatul mănăstiresc era reședința domnească pentru Alexandru Constantin Moruzi Voievod. În 1798 la Văcărești funcționa o manufactură de fidea, macaroane și arpacaș, fostă a domnitorului Constantin Hangerli, cumpărată de Ioan polcovnicul și administrată mai târziu de Nichifor Hagi Ion Mustacov, produsele fiind vândute în București și la Istanbul.

Pe 14 octombrie 1802 un mare cutremur avariază ori distruge un mare număr de lăcașe de cult din oraș. La Văcărești turla de peste naosul bisericii se va prăbuși, fiind reconstruită ulterior din lemn. Totodată domnitorul Constantin Ipsilante se va instala în curtea mănăstirii, ca urmare a avariilor înregistrate de curtea domnească.

În primele decenii ale secolului al XIX-lea, în câteva rânduri, în timpul războaielor ruso-turce, pentru încartiruirea trupelor rusești sau a celor turcești sunt folosite clădirile mănăstirii, care suferă modificări de circumstanță. Între aceste intervale au izbucnit epidemii de holeră, ciumă, friguri, care au afectat și viața monahală de aici.

În 1848 Văcăreștiul devine loc de detenție pentru liderii revoluției. Este posibil ca, din motive de siguranță, cele două incinte inițiale ale mănăstirii să fi fost înconjurate de o împrejmuire exterioară-*incinta III*, din lemn cu posturi de pază din loc în loc, după model rusesc.

Între 1850 și 1865 ansamblu este semiabandonat de autoritățile administrative și ecleziastice. Secularizarea averilor mănăstirești aduce Mănăstire Văcărești în rândul lăcașelor asupra cărora s-a exercitat „*damnatio memoria*”, deoarece fusese asociată regimului fanariot. Din 1864 se transformă în închisoare oficială de stat. Urmează apoi anii declinului. Zidurile sunt zguduite de cutremure, iar lipsa de interes a autorităților determină degradarea continuă a edificiului. În 1910 este închis aici Liviu Rebreanu, care va termina în închisoare nuvela *Culcușul*. În perioada interbelică printre cei închiși s-au numărat și Tudor Arghezi, Ioan Slavici, Corneliu Zelea Codreanu care alege numele organizației pe care a întemeiat-o – Legiunea Arhanghelul Mihail – inspirându-se de la icoana Sfântului Arhanghel aflată pe ușa din dreapta a altarului bisericii mari de la Văcărești.

În timpul regimului comunist tot mai mulți opozanți trec porțile închisorii, unii dintre ei găsindu-și sfârșitul aici: scriitorul Mircea Damian moare la Văcărești în 1948; episcopul greco-catolic Vasile Aftenie, fost protopop de București, arestat în 1948, moare în 1950 în închisoarea Văcărești; Ecaterina Bălănoiu, soția criticului Eugen Lovinescu și mama Monicăi Lovinescu, arestată și condamnată în 1958 pentru *discuții dușmănoase împotriva R.P.R.*, decedată în iunie 1960. Tot aici s-au aflat în „tranzit” și alte nume sonore: actorul Ernest Maftei acuzat pentru apartenența sa la mișcarea legionară va fi închis la Văcărești; filosoful Ion Petrovici, ministru al educației în timpul guvernării lui Octavian Goga; Constantin Galeriu, teolog, preot, paroh al Bisericii Sf. Silvestru și vicar al Arhiepiscopiei Bucureștiului; Aurelian Bentoiu, avocat și om politic, deputat liberal și ministru al justiției în perioada noiembrie 1939-mai 1940; Constantin Brătianu, doctor în științe juridice și om politic, arestat pentru *activitate intensă împotriva clasei muncitoare* desfășurată în perioada regimului burghez-moșieresc; o parte din condamnații procesului mareșalului Antonescu. Spitalul închisorii Văcărești a declarat nenumărate decese fără a fi cunoscute locurile unde acești oameni au fost îngropați.

Deși mănăstirea a fost transformată în închisoare, biserica a funcționat în continuare, la slujbă fiind prezenți gardienii, deținuții și familiile lor. Ultimul preot care a slujit a fost Dumitru Argint, arestat în 10 august 1948,

acuzat de regim de tipărire a unor manifeste anticomuniste. Este condamnat de Tribunalul Militar București la 4 ani și 6 luni de închisoare, ulterior i s-a adăugat o pedeapsă suplimentară de 5 ani. Se stinge din viață în anul 1981.

În toată această perioadă, lipsa de interes a autorităților, intemperniile, cutremurele au dus la o degradare lentă a edificiului.

Între 1970–1973 clădirea închisorii este dezafectată deoarece devenise improprie pentru detenție. O etapă nouă părea să se nască pentru edificiul care se dorea a fi cel mai mare al ortodoxiei din sud-estul Europei în secolul al XVIII-lea. Se demarează un proiect de restaurare, încredințat unui colectiv condus de arhitecții Liana Bilciurescu și Gheorghe Leahu, intenționându-se amenajarea ansamblului ca muzeu de artă medievală românească.

Până în 1977 sunt restaurate aproape în întregime Casa Domnească, Paraclisul și Stăreția. Cutremurul din 4 martie 1977 care a lovit capitala, nu afectează structura de rezistență a clădirii, dar aduce cu el noi ambiții urbanistice la care vechiul și mult încercatul monument nu-i vor rezista. În 1977 Direcția Monumentelor Istorice a fost desființată și patrimoniul arhitectural al țării a rămas la discreția liderului regimului.

În 1984, pe 2 decembrie, Ceaușescu face o vizită în zonă. Urând cu patimă închisoarea de pe vremea când a fost închis aici, în anii '40, a ordonat distrugerea și amplasarea pe locul ei a unui tribunal. Încercări disperate de salvare a monumentului nu l-au putut clinti pe „marele ctitor”: memorii (Constantin Noica, Geo Bogza, Mihai Sora, Zoe Dumitrescu-Bușurenga, Dinu C. Giurescu, Grigore Ionescu, Răzvan Teodorescu), proteste scrise, unele dintre ele citite la „Europa Liberă”, propuneri tehnice în măsură să evite demolarea edificiului, nu au avut nici un efect.

Cu puțin timp înainte de demolare, Sergiu Nicolaescu toarnă filmul *Noi cei din linia întâi* în incinta Mănăstirii, folosind aruncătoare de flăcări, petarde, vehicule grele, tunuri și tancuri. În timpul filmărilor sunt forțate cu drugi de fier încuietorile care închideau paraclisul, iar crucea de marmură a lui Constantin Mavrocordat este fracturată. *„Într-o dimineață, intrând în incinta mănăstirii am fost surprinsă de ce vedeam. Peste tot-pe zidul bisericii ca și pe zidul de incintă- urme de arsură, de funingine, de fum, iar pământul din jur era răscolit parcă de șenile. Părea că trecuseră tancuri; părea că se dăduse o luptă. «Da! Așa-i!» Mi-a confirmat portarul. «A venit un tovarăș regizor cu aprobare de la partid ca să filmeze aici.» Și regizorul afirma mândru*

că filmul lui aducea 24 de milioane de \$, în vreme ce ruina asta cheltuia mereu bani pentru întreținere” – Spetața Diaconescu. Găsind ușile deschise, după plecarea echipei de filmare, hoții au vandalizat lăcașul de cult, punând mâna pe tot ce le stătea în cale, printre care și icoane de o inestimabilă valoare din secolul al XVIII-lea. Din fericire acestea au putut fi recuperate.

Luna decembrie a anului 1986 a fost tristă pentru bucureșteni. Mănăstirea Văcărești, inima care bătea pentru ortodoxia românească, dispărea pentru totdeauna de pe pământ, rămânând doar în fotografii și în amintirile oamenilor. Orașul părea asediat, cu sufletul smuls din piept. Râni adânci răsăreau zilnic în trupul lui, buldozerele sfărteceau cu dinții lor mari bucați din biserici vechi, sfărmau sfinții pictați pe ziduri, zdrobeau icoane. Bucureștenii stăteau pe margini și plângeau neputincioși. În cartea sa „Distrugerea Mănăstirii Văcărești,, arh Gh. Leahu consemnează emoționant: „Pe 11 decembrie 1986, după-amiaza, înainte de înserare, când nu te mai puteai apropia de fosta mănăstire din cauza cordoanelor de securiști și de militari ce înconjurau zona, am trecut cu jale în suflet prin Piata Sudului, să-mi iau ramas bun de la fostul monument. Întreaga incintă din față nu mai exista; Casa sau Palatul Domnesc și Stăreția erau fără acoperișuri și fără zidurile de la etaje, din biserică se smulgeau ferestrele, lăsând mari orbite negre în zidurile sfărâmate. Până la 15 decembrie 1986, în preajma Crăciunului, terenul pe care fusese ridicată între 1716–1740 falnica mănăstire era complet liber, totul fusese ras de pe fața pământului”.

În același timp, în presa vremii apăreau articole care-l omagiau pe Ceaușescu și „faptele lui de vitejie”. La începutul anului 1986, pe numai puțin de 9 coloane, apare în revista Săptămâna articolul „Minciuna are picioare scurte”, semnat de Corneliu Vadim Tudor: „Hotărârea conducerii de partid și de stat de a construi un centru civic, pe măsura imperativelor epocii pe care o trăim, a fost întâmpinată cu reala bucurie de locuitorii Capitalei [...]. Nu este nici un motiv de supărare, ci dimpotrivă, cetățenii orașului se mandresc să participe în mod direct la o lucrare pe cât de nobilă, pe atât de utilă”. Iar la sfârșitul textului scrie: „Capitala României trăiește acum cel mai frumos moment urbanistic din întreaga sa existență, iar bucuria locuitorilor nu poate fi adumbrită de nici o propagandă ostilă și mincinoasă”! Atunci, pe vremea celui „mai frumos moment urbanistic”, cum îl denumea Vadim, au fost distruse, translatate sau mutilate zeci de biserici, a dispărut o cincime din suprafața construită a vechiului București, s-au distrus Spitalul Brâncovenesc, Institutul Medico-Legal „Mina Minovici”, capela acestuia, Mănăstirea

Mihai Vodă și inegalabila Mănăstire Văcărești, pe care marele arhitect G. Cantacuzino o numea *cea mai izbutită biserică din lumea ortodoxă*.

În timpul demolării, prin efortul unei echipe de specialiști și studenți ai Academiei de Arte (fostul Institut „Nicolae Grigorescu”) au putut fi recuperați, din cei 2.500 metri pătrați de frescă, numai 120 de metri pătrați. Între 1990–2008 au fost restaurate și se află în proprietatea Muzeului Municipiului București. În anul 2008 la Muzeul Național Cotroceni a găzduit o expoziție de rememorare a monumentul dispărut la fârșitul anilor 80.

În anul 1990 construcția începută este abandonată, locul, unde cândva se ridica mândră Mănăstirea Văcărești a rămas pustiu și rece. Ceaușescu, în paranoia lui, ar fi vrut să construiască acolo ceva ce nu s-a mai pomenit în toata lumea! Un edificiu grandios al „epocii de aur”, un complex care să aibă o sală de sport și congrese, cu 12.000 de locuri. Până în decembrie 1989 au fost realizate lucrările de infrastructură și subsoluri multiple, care, însă, au rămas în formă de șantier. După 1990 s-a furat tot ce s-a găsit: fier, cărămizi. Mormane de gunoaie, cadavre de animale și uneori de oameni, fiare și bucăți de mobilă au ocupat ani în șir pământul ce susținea cândva zidurile mărețe ale unui edificiu ridicat pentru liniștea sufletului dar care parcă nu și-a găsit niciodată liniștea.

La începutul lui 2010 pe locul mănăstirii s-a ridicat un mare centru comercial. Construcția noului mall Sun Plaza marchează trecerea în legendă a Mănăstirii Văcărești. Câți din cei care trec zilnic pragul noii construcții cunosc istoria monumentului care se arăta cândva falnic și măreț de pe „dealul Văcăreștilor?”

În anul 2013, cu sprijinul Primăriei Capitalei, coordonat de Anca Beatrice Todireanu, a fost publicat volumul *Un sfert de veac de la martiriul unui monument bucureștean, Mănăstirea Văcărești*, în care academicieni, arhitecți, profesori universitari aduc un ultim omagiu memoriei edificiului reprezentativ pentru istoria orașului și culturii românești.

Bibliografie:

- [1] Dumitrescu, Doru, Manea, Mihai, *Personaje și personalități ale istoriei*, Editura Didactică și pedagogică, București, 2009.
- [2] Georgescu, Vlad, *Istoria românilor de la origini până în prezent*, Editura Humanitas, București, 1992.

- [3] Fodor, Dana, Mateescu, Răzvan, *Distrugerea Mănăstirii Văcărești, în Oameni, Reportaje*, 2009,
- [4] Leahu, Gheorghe, *Distrugerea Mănăstirii Văcărești*, Editura Arta Grafică, București, 1996.
- [5] Predescu, Alexandru, *Vremuri vechi bucureștene*, Editura Pentru Turism, București, 1990.
- [6] Tătărâm, Mihai, *La margine de București*, Editura. Sport-Turism, București, 1983.
- [7] Todireanu, Anca Beatrice, coord., *Un sfert de veac da la martiriul unui monument bucureștean, Mănăstirea Văcărești*, Editura R.A „Monitorul Oficial”, București, 2013.